

Elżbieta Kierejczuk
Anna Sidorczuk
Anna Gogiel-Kuźmicka

Biblioteka Politechniki Białostockiej
Białystok, Polska

Edukacja biblioteczna użytkowników w Bibliotece Politechniki Białostockiej

Wstęp

Biblioteka jest instytucją mającą do spełnienia zadania edukacyjne i społeczne. Z tego też względu, współczesna biblioteka akademicka poprzez swoje działania stara się być ważnym centrum informacji zarówno środowiska akademickiego, jak i lokalnej społeczności. Zadaniem bibliotekarzy oprócz udostępniania tradycyjnych zbiorów jest prezentacja mnogości źródeł informacji dostępnych w zasobach elektronicznych biblioteki tzn.: bazach danych, bibliotekach cyfrowych, repozytoriach instytucjonalnych oraz w Internecie. Kształtowanie i realizacja usług informacyjno-bibliotecznych jest zależna od potrzeb występujących w środowisku akademickim, kierunków i programów kształcenia oraz wymagań rynkowych i ustawowych.

Obowiązująca ustawa o szkolnictwie wyższym Dz. U. z dnia 15 listopada 2016 r. poz. 1842, w odróżnieniu od ustawy z 1990 roku, nie określa zadań biblioteki, a ogólnie mówi o zadaniach uczelni. Zawarty w niej art. 13 wymienia wśród nich *«kształcenie studentów w celu zdobywania i uzupełniania wiedzy oraz umiejętności niezbędnych w pracy zawodowej»*. Tym samym, pomimo braku szczegółowych wytycznych odnośnie edukacji bibliotecznej można wnioskować, że wpisuje się ona w szeroko pojęte kształcenie, które jest zadaniem uczelni. Na podstawie tych założeń sformułowane zostały tezy dotyczące misji Biblioteki Politechniki Białostockiej (PB), gdzie określono jej funkcje, wśród których znalazły się:

- szkolenie użytkowników w zakresie wyszukiwania i wykorzystywania zasobów informacji,
- kreowanie Biblioteki jako centrum informacji i edukacji nauk technicznych Podlasia,

- dostęp do informacji o krajowych i światowych osiągnięciach naukowych,
- staranny dobór elektronicznych, pełnotekstowych baz danych,
- organizowanie warsztatu naukowego i dydaktycznego w zakresie dyscyplin reprezentatywnych dla Politechniki Białostockiej¹.

Dzięki podejmowanym działaniom w zakresie edukacji bibliotecznej bibliotekarze mogą wspomagać proces kształcenia prowadzony przez uczelnię, promować zbiory i usługi, budować pozytywny wizerunek swojej instytucji. Mają przez to znaczący wpływ na kształtowanie społeczeństwa informacyjnego, w którym zasób wiadomości i informacje są niezwykle cenne i służą tworzeniu wiedzy, co prowadzi do budowania gospodarki opartej na wiedzy. Reprezentanci Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach: Radosław Jeż, Anna Konieczko i Małgorzata Kwiatkowska wskazali, że *«Nauka i badania mają coraz większe znaczenie w dzisiejszym świecie, dlatego też umiejętne wykorzystanie tych instrumentów może przyczynić się do rozwoju, nie tylko w ujęciu makroekonomicznym danego regionu, ale także do budowania kapitału ludzkiego, tożsamości społecznej i podnoszeniu jakości własnych umiejętności i kwalifikacji»* i w tym upatrywali rolę współczesnej biblioteki akademickiej².

Specjaliści na początku wieku nakreślili też rolę bibliotekarza mówiąc, że *«uczenie zdobywania informacji, będzie kluczowym problemem dydaktyki akademickiej (...) pomoc eksperta zawsze się przyda, nawet jeśli duży zakres poszukiwań użytkownicy z powodzeniem obsługują samodzielnie»*³.

Z uwagi na to, że *«potrzeby informacyjne są bezpośrednim czynnikiem sprawczym inicjującym wyszukiwanie informacji»*⁴ biblioteka naukowa świadczy usługi informacyjne polegające na dostarczaniu informacji w celach naukowych,

¹ *Biblioteka Politechniki Białostockiej: Misja* [online], [dostęp 22.05.2017]. Dostępny w: <http://biblioteka.pb.edu.pl/pl/misja>.

² R. Jeż, A. Konieczko, M. Kwiatkowska, *Jakość usług informacyjnych biblioteki akademickiej jako ważny element gospodarki opartej na wiedzy*, W: *Biblioteka w społeczeństwie wiedzy: informacja, edukacja, profesjonalizm. Konferencja naukowa Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego : materiały konferencyjne*, red. T. Piestrzyński, J. Jerzyk-Wojtecka, Łódź 2015, s. 36.

³ M. B. Line, *Biblioteka przyszłości*, Forum Akademickie 2001, nr 11, s. 55.

⁴ M. Próchnicka, *Człowiek i komputer: dialogowy model wyszukiwania informacji*, Kraków 2004, s. 33.

badawczych i wspomagających pracę dydaktyczną uczelni. Z założenia modele i formy kształcenia powinny wyrobić w użytkownikach nawyk skutecznego wyszukiwania i porządkowania informacji, selekcji i krytycznej oceny otrzymanych wyników wyszukiwania oraz korzystania z nich. Te działania są zgodne z koncepcją *information literacy*⁵. Kompetencje informacyjne obok umiejętności ustawicznego kształcenia się są podstawowym czynnikiem uczestniczenia w społeczeństwie informacyjnym. Rolą biblioteki akademickiej i jej pracowników w tym procesie jest zarówno przygotowanie użytkowników do samodzielnego metodycznego wyszukiwania, jak i konieczność przeanalizowania ich potrzeb informacyjnych, przewidywania kierunków rozwoju tych potrzeb oraz opracowania skutecznych sposobów ich zaspokojenia.

Zagadnienia dotyczące edukacji użytkowników i przysposobienia bibliotecznego często pojawiają się w literaturze przedmiotu i są tematem spotkań, warsztatów i konferencji bibliotekarzy. Na łamach specjalistycznej prasy dostępnej online możemy znaleźć całe zeszyty poświęcone tematyce edukacji i szkoleniu użytkowników, np.: *Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy*⁶, *EBIB*^{7,8}, *Biblioteka i Edukacja*⁹. Polska Bibliografia Bibliologiczna wymienia wiele publikacji traktujących o zagadnieniach dotyczących: przysposobienia bibliotecznego, szkoleń, e-learningu, edukacji czytelniczej, edukacji i kształtowania kompetencji informacyjnych. Tematyka ta jest poruszana w odniesieniu do różnych grup wiekowych: dzieci, młodzieży szkolnej i studentów.

⁵ L. Derfert-Wolf, *Information literacy – koncepcje i nauczanie umiejętności informacyjnych*, Biuletyn EBIB [online]. 2005, nr 1 (62), [dostęp 16.05.2017]. Dostępny w: <http://www.ebib.pl/2005/62/derfert.php>.

⁶ *Śląska Biblioteka Cyfrowa. Kształcenie użytkowników bibliotek szkół wyższych*. *Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy* [online]. 2012, nr 1 (27), [dostęp 16.05.2017]. Dostępny w: <http://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/61385/edition/57694/content?&navref=M3M1aszazRwIDMwMW87MnRkdSBocDk7Zmt1IDUxZDM7NHJoayAxdHF2OzFxMHogMjFOMjsxeG42>.

⁷ *Szkolenia dla użytkowników*, Biuletyn EBIB [online]. 2005, nr 1 (62), [dostęp 16.05.2017]. Dostępny w: <http://www.ebib.pl/2005/62/index.php>.

⁸ *Edukacja użytkowników informacji*, Biuletyn EBIB [online]. 2011, nr 2 (120), [dostęp 16.05.2017]. Dostępny w: http://www.ebib.pl/?page_id=299.

⁹ *Information literacy w bibliotekach akademickich*, *Biblioteka i Edukacja* [online]. 2013, nr 3, [dostęp 16.05.2017]. Dostępny w: <http://www.bg.up.krakow.pl/newbie/index.php/bie/issue/view/3>.

W 2007 roku ukazał się artykuł Izabeli Dębowskiej¹⁰, którego celem była ocena stanu procesu dydaktycznego w bibliotekach uczelni technicznych w Polsce. Autorka na podstawie analizy ankiet ustaliła, że brak jest ujednoczonego programu kształcenia dla wszystkich bibliotek, a zajęcia są w nich prowadzone w bardzo zróżnicowany sposób. Ten stan, co pokazuje analiza stron internetowych poszczególnych bibliotek, utrzymuje się nadal i z dużym prawdopodobieństwem można stwierdzić, że takim pozostanie jeszcze przez długi czas. Znaczący przedmiot pod koniec XX wieku przewidywali taką sytuację o czym świadczą ich wypowiedzi: *«Biblioteka akademicka będzie głęboko zaangażowana w proces kształcenia. Oznacza to intensywne i ekstensywne szkolenie użytkowników biblioteki (studentów, pracowników nauki) oraz aktywne zaangażowanie w zdalne nauczanie. Zgodnie z opinią ekspertów, przyjęte rozwiązania będą odmienne w różnych bibliotekach, ale w każdym przypadku bibliotekarze będą pełnili rolę przewodników po skomplikowanym świecie informacji. (...) Szkolenie użytkowników będzie należało do ważniejszych zadań biblioteki zorientowanej na użytkownika, przeto bibliotekarz roku 2005, obok biegłości w posługiwaniu się nowoczesnymi narzędziami informacyjnymi musi mieć cechy dobrego nauczyciela»¹¹.*

W związku z faktem, iż kładzie się tak duży nacisk na edukację biblioteczną warto zapoznać się z zadaniami dydaktycznymi biblioteki akademickiej, mającymi na celu rozwój kompetencji informacyjnych użytkowników, które wyszczególnia Barbara Grala, a są wśród nich:

- informowanie za pomocą profesjonalnej strony internetowej o dostępności tematycznych i multidyscyplinarnych źródeł informacji,
- przygotowanie studentów rozpoczynających studia do korzystania z bibliotek naukowych,
- organizowanie zajęć dla studentów i innych zainteresowanych z zakresu korzystania z biblioteki akademickiej i jej zasobów,

¹⁰ I. Dębowska, *Wizerunek biblioteki jako instytucji dydaktycznej na przykładzie bibliotek uczelni technicznych*, W: *Kształtowanie wizerunku biblioteki*, red M. Czyżewska, Białystok 2007, s. 77–92.

¹¹ B. Feret, M. Marcinek, *Przyszłość bibliotek i bibliotekarzy akademickich. Studium wykorzystujące metodę delficką*, Biuletyn EBIB [online]. 2000, nr 9, [dostęp 22.05.2017]. Dostępny w: http://www.ebib.pl/biuletyn-ebib/9/a.php?feret_marcinek.

- pomoc absolwentom w systematycznym doskonaleniu zawodowym, poprzez oferowanie im dostępu do bieżącej literatury branżowej,
- organizowanie warsztatów dla uczniów szkół średnich w kontekście nauki wyszukiwania informacji¹².

Biblioteki akademickie od wielu lat realizują zadania edukacyjne skierowane do swoich użytkowników i gości. Z biegiem lat zarówno przekazywane treści, jak i forma ich przekazywania podlegała istotnym zmianom. Ten proces jest szczególnie wyraźny w ciągu ostatnich dwóch dziesięcioleci, gdzie czynnikiem wpływającym na zmiany był rozwój technologii. Początkowe przemiany dotyczyły implementacji zintegrowanych systemów bibliotecznych, następnie pojawiły się bazy wiedzy dostępne na nośnikach elektronicznych, które z czasem zastąpiono zdalnym dostępem do baz. Nie bez znaczenia były urządzenia ułatwiające obsługę czytelników i urządzenia samoobsługowe, które zainstalowano w bibliotekach. Sukcesywnie rozwijały się też różne formy kontaktu z czytelnikami. Komunikacja bezpośrednia stała się możliwa do realizowania w czasie rzeczywistym np. poprzez komunikatory. Tradycyjne metody nauczania w formie wykładu, ćwiczeń praktycznych zostały wzbogacone o tzw. elementy e-learningu. Przyczyniło się to do wypracowania nowej formy szkoleń bibliotecznych, zwanej w literaturze przedmiotu *blended learning*, co określa się, jako nauczanie mieszane, komplementarne.

Na początku 2009 roku Agata Żurowska przygotowała zestawienie, dotyczące szkoleń w polskich bibliotekach realizowanych bądź na platformach e-learningowych bądź w formie wirtualnych przewodników, zawierających prezentację w Power Point¹³. Od tego czasu możemy obserwować stały rozwój i wzrost stosowania zwłaszcza metody e-learningowej w edukacji bibliotecznej. Strony platform edukacyjnych prezentują różnorodne materiały dydaktyczne (prezentacje, animacje, filmy, dokumenty do pobrania) przydatne w uczeniu się i nauczaniu. Wpływa to na wzbogacenie i uatrakcyjnienie oferty edukacyjnej, warsztatu pracy zarówno nauczyciela, jak i ucznia oraz sprawia iż edukacja staje się efektywniejsza. Współczesne pokolenie traktuje wirtualną rzeczywistość na tożsamy sposób z realną rzeczywistością, dlatego tak ważnym jest by treści edukacyjne były

¹² B. Grala, *Dydaktyka biblioteczna w uczelniach medycznych w aspekcie kształtowania się edukacji informacyjnej*, Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej 2007, nr 1, s. 31.

¹³ A. Żurowska, *Szkolenia on-line w polskich bibliotekach*. Biuletyn EBIB [online]. 2009, nr 4 (104), [dostęp 22.05.2017]. Dostępny w: <http://www.ebib.pl/2009/104/a.php?linki>.

przekazywane w zgodzie z obecnymi realiami, a nie w oderwaniu od nich. Przygotowanie przez biblioteki szkoleń w formie blended learningu jest próbą odpowiedzi na oczekiwania współczesnego pokolenia, jeśli chodzi o kształcenie. Odkrywa to przed uczącymi się i prowadzącymi nowe możliwości, rozwija kompetencje informacyjne i medialne, a także uświadamia na czym polega edukacyjna wartość sieci. Z tych doświadczeń studenci mogą korzystać nie tylko podczas studiów, ale również w późniejszej edukacji ustawicznej czy działalności zawodowej, bowiem najlepszą motywacją do dalszego samokształcenia za pomocą e-learningu, jest osobiste jego doświadczenie. Na podstawie informacji od uczestników szkoleń wydaje się, że zaakceptowali oni e-learning, jako równoległą do tradycyjnej metodę nauczania i pozytywnie ją odbierają.

Rozwój edukacji bibliotecznej w Bibliotece Politechniki Białostockiej

W procesie edukacji bibliotecznej Biblioteka PB uczestniczy już od kilkudziesięciu lat. Początki bogatej tradycji związanej z prowadzeniem szkoleń bibliotecznych w Bibliotece PB sięgają końca lat 60. ubiegłego stulecia. We wspomnianym okresie pracownicy biblioteki prowadzili zajęcia z zakresu przysposobienia bibliotecznego dla studentów I roku studiów dziennych, wieczorowych i zaocznych. Realizowany program szkoleń składał się z wykładu i ćwiczeń, a jego celem było zaprezentowanie księgozbioru oraz zapoznanie nowych czytelników z zasadami korzystania ze zbiorów bibliotecznych. Zajęcia prowadzone przez bibliotekarzy miały charakter dwugodzinnych warsztatów w grupach 25-30 osobowych. Początkowo zajęcia z przysposobienia bibliotecznego nie były obowiązkowe, ale stanowiły warunek otrzymania karty bibliotecznej umożliwiającej wypożyczenia. Od 1970 roku wszyscy studenci I roku byli zobowiązani do wzięcia udziału w spotkaniach, ponieważ uczestnictwo w zajęciach było potwierdzane wpisem do indeksu¹⁴. Oprócz szkoleń z przysposobienia bibliotecznego ofertę dydaktyczną biblioteki wzbogacono o zajęcia z informacji naukowej dla studentów ostatnich lat studiów z Instytutu Mechaniki. Potrzeba zorganizowania tego typu zajęć wynikała przede wszystkim z faktu, że dyplomanci studiów technicznych nie potrafili zebrać bibliografii do swoich prac i nie posiadali umiejętności tworzenia przypisów bibliograficznych.

¹⁴ L. Sewastianowicz, *Szkolenie użytkowników informacji w Bibliotece Głównej Politechniki Białostockiej*, *Bibliotekarz* 1990, nr 1-2-3, s. 33–35.

Kolejnym etapem w rozwoju edukacji bibliotecznej w Bibliotece PB było utworzenie w 1981 roku w jej strukturze Ośrodka Informacji Naukowej (OIN) [z czasem przemianowany na Oddział Informacji Naukowej], którego głównym zadaniem była działalność w zakresie dydaktyki bibliotecznej. Pracownicy OIN opracowali program szkolenia z zakresu źródeł informacji dla studentów ostatnich lat studiów, a także przygotowali serię «Poradników informacyjno-bibliograficznych dla studentów», gdzie zamieszczono m.in. informację o leksykonach, encyklopediach, słownikach terminologicznych, technicznych i innych źródłach informacji. Było to kompendium wiedzy, które miało pomóc studentom w przygotowaniu pracy dyplomowej. Pierwsze zajęcia na temat źródeł informacji odbyły się na początku lat 80. Ich celem było nauczenie korzystania z dostępnych zasobów bibliotecznych i umiejętności ich wyboru. Szkolenie przygotowano dla dyplomantów Instytutu Elektrotechniki i kontynuowano przez kolejne lata. W późniejszym okresie zajęcia z informacji naukowej odbywały się również w innych bibliotekach wydziałowych (instytutowych) i były prowadzone przez pracowników tych bibliotek. Z kolei w latach 1985-1988 do programów nauczania został wprowadzony wykład z informacji naukowej dla studentów III i IV roku studiów.

Przez kolejne dziesięciolecia liczba zajęć dla studentów I roku wzrastała (Tab. 1), aż do roku 2001, kiedy to podjęto decyzję o rezygnacji z obowiązkowego przysposobienia bibliotecznego na rzecz indywidualnych szkoleń. Wśród przyczyn tej decyzji leżała m.in. rosnąca liczba studentów (duże grupy ćwiczeniowe) i niewystarczające warunki lokalowe (małe pomieszczenia, niedostateczna liczba komputerów).

Zakres lat	Liczba szkoleń	Liczba uczestników
1970-1979	141	3680
1980-1989	149	3455
1990-1999	288	13060
2000-2001	37	1987
2014-2016	320	6576

Tab. 1. Szkolenia z przysposobienia bibliotecznego w Bibliotece Politechniki Białostockiej dla studentów I roku studiów w latach 1970-2016
Źródło: opracowanie własne przygotowane na podstawie statystyki wewnętrznej OIN.

W 1993 r. Biblioteka Politechniki Białostockiej zaimplementowała zintegrowany system biblioteczny Aleph, a wkrótce po tym dała dostęp swoim czytelnikom do

katalogu online. Wprowadzenie nowych rozwiązań spowodowało, że pojawiły się większe możliwości jeśli chodzi o wyszukiwanie w zbiorach własnej biblioteki i w kolekcjach innych bibliotek. Zmianie także uległa polityka gromadzenia zbiorów. Biblioteka PB zaczęła kupować bazy elektroniczne (pełnotekstowe, abstraktowe, bibliograficzno-abstraktowe z zakresu jednej lub wielu dziedzin dostępne na CD, a z biegiem upływu lat i rozwoju technologii cyfrowych dostępne płatnie lub bezpłatnie online w Internecie) wzbogacając swój księgozbiór o nowe źródła informacji. W tym nadmiarze nowych zasobów informacyjnych tylko użytkownik posiadający odpowiednie kompetencje wyszukiwawcze mógł sobie poradzić. Z tego też względu w 2001 roku pracownicy OIN zaczęli organizować zajęcia z zakresu serwisów informacyjnych skierowane już nie tylko do studentów, ale też i do pracowników naukowych. Oprócz tego przeprowadzali indywidualne szkolenia dla czytelników, którzy nie potrafili korzystać z katalogu online czy też baz danych. Dodatkowo na wniosek promotorów organizowano szkolenia dla grup seminaryjnych i dyplomantów studiów I i II stopnia z przedmiotu «Źródła informacji». Zajęcia odbywały się w dogodnym dla uczestników czasie i dotyczyły zakresu ustalonego wcześniej z opiekunem grupy. Pierwsze zajęcia miały formę wykładu, ale wraz z rozwojem nowych narzędzi informacyjno-komunikacyjnych wykład został wzbogacony o prezentację w programie Power Point. Na zajęciach seminarzyści mogli dowiedzieć się, jaki powinien być układ pracy dyplomowej, jak przygotować przypisy i bibliografię. Uczestnicy szkoleń zapoznawali się również z zawartością strony bibliotecznej, architekturą serwisów i baz danych, a także uczyli się korzystania z wydawnictw informacyjnych oraz zdobywali wiedzę o tym jak stosować efektywne metody wyszukiwania. Istotną częścią szkolenia było wyszukiwanie informacji w różnych elektronicznych źródłach komercyjnych, do których Biblioteka PB wykupiła dostęp oraz w bazach ogólnie dostępnych w sieci, np. BAZTECH, Podlaska Biblioteka Cyfrowa i inne. Dobór prezentowanych w trakcie zajęć serwisów uzależniony był od tego, z jakiego kierunku byli studenci. Bibliotekarze starali się prezentować różne możliwości baz np. tworzenie grafów i wykresów, przeliczania jednostek, aby w ten sposób urozmaicić i wzbogacić szkolenia o informacje, które w przyszłości mogły się przydać inżynierom w ich pracach badawczych. O tym jak bardzo pożyteczne były to zajęcia, świadczył aktywny udział studentów oraz ich liczne zapytania kierowane indywidualnie do bibliotekarzy. Potwierdziły to badania ankietowe przeprowadzone w tym czasie przez pracowników OIN¹⁵. Pomimo dobrych opinii na

¹⁵ E. Brzozowska-Szczecina, E. Kowalczyk-Czapko, *Potrzeby informacyjne dyplomantów. Badanie jakości szkolenia w Oddziale Informacji Naukowej Biblioteki Politechniki Białostockiej*,

temat szkoleń bibliotecznych zainteresowanie zajęciami z zakresu źródeł informacji malało jednak z roku na rok.

W związku z rozwijającą się współpracą zagraniczną uczelni i rosnącą stale rzeszą studentów zagranicznych, w 2009 roku zorganizowano szkolenie w języku angielskim dla obcokrajowców. Jednakże z uwagi, iż nie było ono obowiązkowym oraz ze względu na większą dostępność materiałów w Internecie czy elektronicznych bazach danych, zainteresowanie tego typu inicjatywą również nie było zbyt duże.

Oprócz szkoleń dla studentów rodzimej uczelni bibliotekarze wychodzili z ofertą edukacyjną do innych grup użytkowników. Były to wycieczki oraz zajęcia dydaktyczne w formie prezentacji, wykładów i ćwiczeń dla uczniów szkół podstawowych, licealistów, uczniów Zespołu Szkół Elektrycznych i Mechanicznych, słuchaczy Centrum Ustawicznego Kształcenia w Białymstoku, studentów Studium Bibliotekarskiego, członków białostockich towarzystw naukowych, itp.

Z początkiem 2010 roku zrodził się zamiar stworzenia nowocześniejszego szkolenia odpowiadającego bardziej współczesnemu użytkownikowi. Rozważane były możliwości umieszczenia zwykłej prezentacji na stronie internetowej biblioteki, następnie filmu, a nawet powstał pomysł by stworzyć szkolenie na wzór e-learningu. Jednakże w obliczu przeprowadzki do nowego budynku i planów zakupu platformy e-learningowej wdrożenie opracowanego projektu szkolenia musiało zostać odłożone na późniejszy termin, a z biegiem czasu planowana koncepcja uległa zmianie¹⁶.

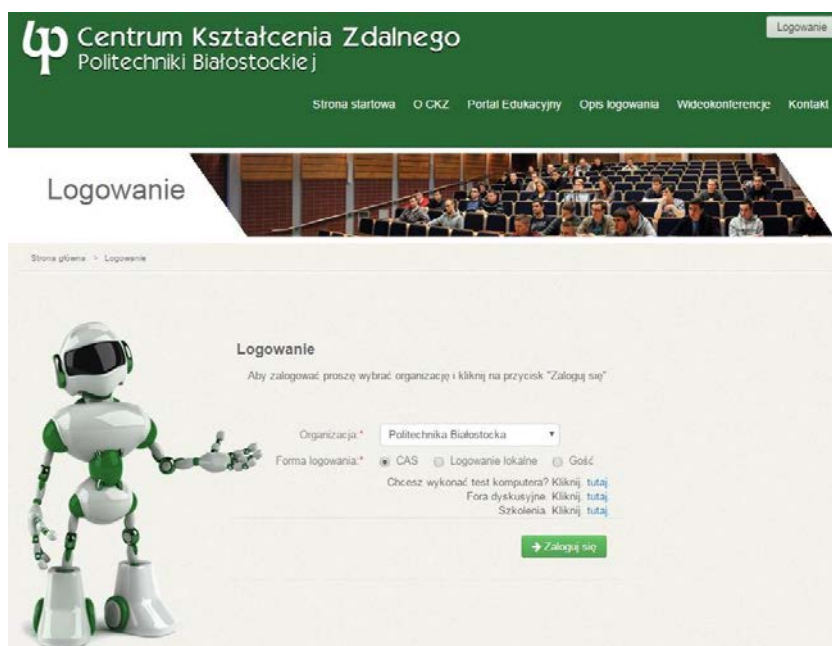
Nowe możliwości, ale też potrzeby, pojawiły się wraz z przeprowadzką Biblioteki Politechniki Białostockiej do nowego budynku w 2012 roku. Z inicjatywy kierownika OIN oraz dzięki staraniom dyrektora Biblioteki PB, przysposobienie biblioteczne decyzją Rektora PB od roku akademickiego 2014/2015 znalazło się ponownie w programie studiów na Politechnice Białostockiej, jako przedmiot obowiązkowy, który kończy się zaliczeniem. Szkolenie to objęło studentów pierwszego roku studiów stacjonarnych i niestacjonarnych I stopnia wszystkich kierunków, a przedmiot «Szkolenie biblioteczne» został wpisany do systemu USOSweb. We wrześniu, przed rozpoczęciem każdego nowego roku akademickiego, w porozumieniu z dziekanatami ustalane są terminy zajęć

W: *Nauka o informacji w okresie zmian*, red. B. Sosińska-Kalata, E. Chuchro, Warszawa 2013, s. 309–332.

¹⁶ A. Sidorczuk, *Koncepcja szkolenia bibliotecznego online na przykładzie Biblioteki Politechniki Białostockiej*, W: *E-learning – nowe aspekty: materiały z II Ogólnopolskiej konferencji*, red B. Boryczka, Warszawa 14–15 września 2010 r., Warszawa 2011, s. 123–143.

dla poszczególnych grup studentów. Zajęcia rozpoczynają się na początku roku akademickiego i trwają do grudnia. Szkolenia przewidziane są dla minimalnie 15-osobowych, a maksymalnie 30-osobowych grup. Czas ich trwania to 2 godziny zajęć w formie krótkiego wykładu połączonego z ćwiczeniami praktycznymi. Podczas zajęć studenci prowadzą wyszukiwanie piśmiennictwa naukowego na zadany temat, zamawiają książki, zapoznają się z zasobami biblioteki. W trakcie szkolenia odbywa się również wycieczka po budynku Biblioteki PB, która ma na celu połączenie wiedzy teoretycznej z wiedzą praktyczną. Podczas zwiedzania studenci mogą zapoznać się z usługami jakie oferuje biblioteka m.in. możliwości rezerwacji pokoju pracy, zamówienia publikacji z innej placówki, itp. Prezentowane są także nowoczesne urządzenia tj.: wrzutnia, self-check, samoobsługowe skanery. Poza tym bibliotekarze objaśniają schemat ustawienia księgozbioru w czytelnich, a znajomość tych zasad pomaga sprawnie odnaleźć na półce poszukiwaną książkę.

Dodatkowo szkolenie biblioteczne wzbogacone jest o elementy e-learningu. Każdy z uczestników szkolenia posiada swój indywidualny identyfikator w postaci numeru PESEL oraz hasło, dzięki któremu może zalogować się do Portalu edukacyjnego w Centrum Kształcenia Zdalnego Politechniki Białostockiej (Rys. 1).

Rys. 1. Okno logowania do Portalu edukacyjnego w CKZ PB

Po prawidłowym zalogowaniu się zostaje wyświetlona zawartość «Szkolenia bibliotecznego». Przeglądając materiały szkoleniowe dostępne na Portalu edukacyjnym Politechniki Białostockiej studenci są zobowiązani do zapoznania się z Regulaminem Biblioteki PB. Ponadto mają dostęp do instrukcji

dotyczącej wyszukiwarki naukowej Primo i filmów instruktażowych, na których przedstawiono sposoby i zasady korzystania ze stanowisk do samodzielnych wypożyczeń i zwrotów self-check oraz wrzutni, która daje możliwość 24-godzinnego zwrotu książek. Po zapoznaniu się ze wszystkimi materiałami szkoleniowymi zostaje aktywowany test sprawdzający wiedzę. Warunkiem zaliczenia części e-learningowej szkolenia bibliotecznego jest prawidłowe rozwiązanie co najmniej 70 % testu złożonego z 10 pytań, dotyczących usług i zasobów Biblioteki PB.

Ostatnim etapem szkolenia jest wpisanie zaliczenia. Protokoły zaliczenia przedmiotu są wypełniane na podstawie obecności na zajęciach oraz pozytywnego wyniku z testu i przesyłane do odpowiednich dziekanatów na poszczególne wydziały uczelni.

Poniżej przedstawiono skrócony schemat szkolenia:

Program szkolenia:

- podstawowe informacje o Bibliotece, np. lokalizacja, godziny otwarcia, strona internetowa, itp.,
- ogólne informacje o systemie biblioteczno-informacyjnym,
- informacja o zbiorach biblioteki i zasadach ich udostępniania,
- korzystanie z wyszukiwarki naukowej Primo (od 2016 r.) i/lub z katalogu online w systemie Aleph – omówienie sposobów wyszukiwania materiałów bibliotecznych, rezerwacji i zamawiania książek, przedłużenia ich terminu zwrotu, możliwość ustawienia się w kolejce do wypożyczonej książki,
- usługi biblioteczne.

Realizacja:

- szkolenia odbywają się w budynku Centrum Nowoczesnego Kształcenia według ustalonego harmonogramu dla poszczególnych grup ćwiczeniowych i obejmują wycieczkę po części budynku CNK, gdzie znajduje się główna siedziba Biblioteki Politechniki Białostockiej oraz wykład z elementami warsztatów,
- w ciągu 14 dni uczestnicy szkolenia muszą się zalogować do platformy e-learningowej na Portalu edukacyjnym w Centrum Kształcenia Zdalnego PB, zapoznać się z umieszczonymi tam materiałami i rozwiązać test, który jest podstawą zaliczenia.

Od momentu wprowadzenia obowiązkowego szkolenia bibliotecznego dla studentów I roku wszystkich kierunków studiów do chwili obecnej pracownicy OIN, wspomagani przez bibliotekarzy dyplomowanych, przeprowadzili 320 zajęć, w których uczestniczyło 6576 osób (Tab. 1, s.342).

W 2012 roku, dzięki inicjatywie kierownika Biblioteki Wydziału Zarządzania, został ponownie podjęty temat szkoleń dla dyplomantów, a także studentów I roku studiów oraz kadry naukowo-dydaktycznej z zakresu elektronicznych baz danych. Władze Wydziału Zarządzania przychylnie oceniły ten pomysł i od tego momentu do chwili obecnej na wspomnianym wydziale każdego roku szkolonych jest kilkanaście grup seminaryjnych ze źródeł informacji, dostępnych w zasobach Internetu oraz w bazach elektronicznych oferowanych przez Bibliotekę, jak chociażby baza EMIS, która ma profil ekonomiczny. Szkolenie zyskuje na popularności, o czym świadczy m.in. analiza zawarta w publikacji autorstwa Marii Czyżewskiej i Joanny Putko¹⁷ oraz sukcesywnie wzrastająca liczba użytkowników baz pełnotekstowych po odbytych szkoleniach. Inne wydziały również są zainteresowane szkoleniami dla dyplomantów nie tylko w języku polskim, ale też i w języku angielskim. To zapotrzebowanie wynika z faktu rozwijającej się współpracy Politechniki Białostockiej z uczelniami zagranicznymi w zakresie wymiany studentów.

Od 2015 roku Biblioteka PB włączyła się w prowadzenie zajęć w ramach uniwersytetu dziecięcego PB BUD (Politechnika Białostocka Białostocki Uniwersytet Dziecięcy). Z uwagi na ogromne zainteresowanie uczestników PB BUD obecnie przekształcił się w Podlaski Uniwersytet Dziecięcy, w którego skład wchodzi Uniwersytety Dziecięce funkcjonujące w Politechnice Białostockiej: Białostocki (BUD), Hajnowski (HUD), Siemiatycki (SUD) i Bielski (BUD). Ich celem jest zaznajomienie najmłodszych z biblioteką naukową, przybliżenie pojęć bibliotecznych, rozwijanie zainteresowań czytelniczych i zachęcenie do korzystania ze zbiorów bibliotek. Szkolenia biblioteczne dla dzieci mają różnorodną tematykę. Zmienia się ona każdego roku, gdyż często dzieci kontynuują swoją przygodę z uniwersytetem dziecięcym przez kolejne lata. W zajęciach uniwersytetu

¹⁷ M. Czyżewska, J. Putko, *Kształcenie w zakresie korzystania z elektronicznych źródeł informacji na przykładzie Biblioteki Politechniki Białostockiej*, W: *W kierunku gospodarki elektronicznej – wyzwania, narzędzia, dobre praktyki*. T.1. Upowszechnianie wiedzy w warunkach gospodarki elektronicznej, red. B. Powichrowska, Białystok 2014, s. 229–231.

dziecięcego biorą udział dzieci w wieku 6-12 lat, a więc dobór zagadnień i metod pracy jest dużym wyzwaniem, bowiem musi odpowiadać możliwościom intelektualnym dzieci. Zajęcia dedykowane dla tej specyficznej grupy użytkowników różnią się od zajęć przygotowywanych dla dorosłych użytkowników. Cechuje je różnorodność form i ciekawy, niestandardowy sposób prowadzenia, co sprawia, że dzieci w większym stopniu koncentrują swoją uwagę na poruszanych zagadnieniach i są bardziej zainteresowane prezentowanymi treściami. Zajęcia z reguły są podzielone na dwie części. W trakcie pierwszej uczestnicy zapoznają się z budynkiem biblioteki, jej wyposażeniem, księgozbiorem i zasadami, na jakich mogą z niego korzystać. Jest to też odpowiedni czas na rozmowę o bibliotece, bibliotekarzu i wprowadzenie do dalszej części zajęć. Należy dodać, iż Biblioteka PB dysponuje specjalną kolekcją książek dla słuchaczy uniwersytetu dziecięcego – Biblioteka Młodego Naukowca¹⁸, która mieści się w czytelnii. Natomiast druga część zajęć przeznaczona jest na zgłębienie zagadnień bibliotekoznawczych i jest przeprowadzana w formie zabaw, ćwiczeń, gier, pracy grupowej czy indywidualnej. Miłym akcentem kończącym zajęcia jest wpis do indeksu i otrzymanie karty bibliotecznej. Dotychczas odbyły się trzy spotkania w ramach dziecięcego uniwersytetu, które nosiły tytuł: «Odkrywamy bibliotekę», «Jak zbudowana jest książka?» i «Biblioteka źródłem wiedzy»¹⁹.

Poza tym na prośbę pracowników naukowych Politechniki Białostockiej, bibliotekarze OIN przeprowadzają zajęcia ze «Źródeł informacji», a także zajęcia dla studentów studiów podyplomowych, których nie obejmuje obowiązkowe szkolenie z przysposobienia bibliotecznego, a są zainteresowani zdobyciem wiedzy z zakresu wyszukiwania i zamawiania materiałów bibliotecznych w katalogu online.

Biblioteka PB oferuje również dla swoich użytkowników: studentów, pracowników naukowych i bibliotekarzy, szkolenia z baz elektronicznych prowadzone zdalnie lub tradycyjnie przez przedstawicieli danych serwisów. Celem tych szkoleń jest m.in.: zapoznanie się z zawartością baz, narzędziami i sposobem przeszukiwania danych oraz ich popularyzacja wśród szerokiego grona odbiorców.

¹⁸ A. Sidorczuk, E. Kierejczuk, *Promocja i kształtowanie wizerunku biblioteki przez edukację dzieci w bibliotece naukowej*, Biblioteka i edukacja [online]. 2016, nr 10, [dostęp 22.05.2017]. Dostępny w: <http://www.bg.up.krakow.pl/newbie/index.php/bie/article/view/155>.

¹⁹ *Politechnika Białostocka. Białostocki Uniwersytet Dziecięcy: Biblioteka źródłem wiedzy* [online], [dostęp 22.05.2017]. Dostępny w: <http://pbbud.pb.edu.pl/artukul/2017/02/25/4-marca-2017-roku-kolejne-zajecia>.

Jak widać, pomimo upływu czasu i związanych z tym zmian dotyczących sposobu, formy i zakresu przekazywanych treści Biblioteka PB oferowała i nadal oferuje szeroki wachlarz usług edukacyjnych począwszy od szkoleń z przysposobienia bibliotecznego dla studentów I roku, poprzez wymagające wiedzy i kompetencji szkolenia z przedmiotu «Źródła informacji» adresowane dla dyplomantów, aż po lekcje biblioteczne dla uczestników uniwersytetu dziecięcego.

Przyszłość usług edukacyjnych

Zaproponowane metody dydaktyczne w postaci nauczania komplementarnego, które łączy ze sobą elementy tradycyjne (wykład, ćwiczenia praktyczne) i nowoczesne w postaci e-learningu wpisują się w nurt zmian w edukacji informacyjnej i nowe podejście do edukacyjnych usług bibliotecznych. Lidia Derfert-Wolf po przeanalizowaniu raportów międzynarodowych odnośnie rozwoju bibliotek szkół wyższych dotyczących usług edukacyjnych tych instytucji wymienia następujące tendencje i prognozy:

- nowe treści kształcenia: edukacja cyfrowa, proces tworzenia informacji, korzystanie z danych badawczych, wizualizacja danych,
- nowe formy kształcenia: mobilne dostarczanie treści, masowe i otwarte nauczanie on-line,
- inne podejścia do nauczania: edukacja oparta na kompetencjach i większe powiązanie teorii z praktyką,
- dostosowywanie form i treści kształcenia do doświadczeń użytkowników,
- integrowanie kształcenia umiejętności informacyjnych z programami nauczania w uczelniach, angażowanie bibliotekarzy do realizacji kursów,
- podnoszenie kwalifikacji bibliotekarzy szkolących użytkowników²⁰.

Reasumując: edukacja użytkowników w Bibliotece Politechniki Białostockiej dzięki wdrażaniu w życie planów związanych ze stworzeniem spójnego systemu edukacji informacyjnej²¹ pozostaje w zgodzie z trendami rozwoju usług edukacyjnych w bibliotekach akademickich. Stałe podnoszenie kompetencji i zaangażowanie bibliotekarzy gwarantuje realizację przyjętych założeń i pozwala z optymizmem

²⁰ L. Derfert-Wolf, *Usługi edukacyjne bibliotek – tendencje i prognozy*, W: *Systemy biblioteczne nowej generacji: platformy usług*, red. M. Odlanicka-Poczobutt, Gliwice 2015, s. 111.

²¹ M. Czyżewska, J. Putko, dz. cyt., s. 234–237.

patrzyć w przyszłość i oczekiwać kolejnych udanych inicjatyw, które będą podejmowane z myślą o użytkownikach i klientach biblioteki.

Bibliografia

Biblioteka Politechniki Białostockiej: Misja [online], [dostęp 22.05.2017]. Dostępny w: <http://biblioteka.pb.edu.pl/pl/misja>.

Information literacy w bibliotekach akademickich, Biblioteka i Edukacja [online]. 2013, nr 3, [dostęp 16.05.2017]. Dostępny w: <http://www.bg.up.krakow.pl/newbie/index.php/bie/issue/view/3>. ISSN 2299-565X.

Edukacja użytkowników informacji, Biuletyn EBIB [online]. 2011, nr 2 (120), [dostęp 16.05.2017]. Dostępny w: http://www.ebib.pl/?page_id=299. ISSN 1507-7187.

Szkolenia dla użytkowników, Biuletyn EBIB [online]. 2005, nr 1 (62), [dostęp 16.05.2017]. Dostępny w: <http://www.ebib.pl/2005/62/index.php>. ISSN 1507-7187.

Brzozowska-Szczecina E., Kowalczyk-Czapko E., *Potrzeby informacyjne dyplomantów. Badanie jakości szkolenia w Oddziale Informacji Naukowej Biblioteki Politechniki Białostockiej*, W: *Nauka o informacji w okresie zmian*, red. B. Sosińska-Kalata, E. Chuchro, Warszawa 2013. ISBN 978-83-61464-63-1.

Czyżewska M., Putko J., *Kształcenie w zakresie korzystania z elektronicznych źródeł informacji na przykładzie Biblioteki Politechniki Białostockiej*, W: *W kierunku gospodarki elektronicznej – wyzwania, narzędzia, dobre praktyki. T. 1. Upowszechnianie wiedzy w warunkach gospodarki elektronicznej*, red. B. Powichrowska, Białystok 2014. ISBN 978-83-61247-61-6.

Derfert-Wolf L., *Information literacy – koncepcje i nauczanie umiejętności informacyjnych*, Biuletyn EBIB [online]. 2005, nr 1 (62), [dostęp 16.05.2017]. Dostępny w: <http://www.ebib.pl/2005/62/derfert.php>. ISSN 1507-7187.

Derfert-Wolf L., *Usługi edukacyjne bibliotek – tendencje i prognozy*, W: *Systemy biblioteczne nowej generacji: platformy usług*, red. M. Odlanicka-Poczobutt, Gliwice 2015. ISBN 978-83-937876-4-7.

Dębowska I., *Wizerunek biblioteki jako instytucji dydaktycznej na przykładzie bibliotek uczelni technicznych*, W: *Kształtowanie wizerunku biblioteki*, red. M. Czyżewska, Białystok 2007. ISBN 978-83-87981-39-6.

Feret B., Marcinek M., *Przyszłość bibliotek i bibliotekarzy akademickich. Studium wykorzystujące metodę delficką*, Biuletyn EBIB [online]. 2000, nr 9, [dostęp 22.05.2017]. Dostępny w: http://www.ebib.pl/biuletyn-ebib/9/a.php?feret_marcinek. ISSN 1507-7187.

Grała B., *Dydaktyka biblioteczna w uczelniach medycznych w aspekcie kształtowania się edukacji informacyjnej*, Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej 2007, nr 1. ISSN 1230-5529.

Jeż R., Konieczko A., Kwiatkowska M., *Jakość usług informacyjnych biblioteki akademickiej jako ważny element gospodarki opartej na wiedzy*, W: *Biblioteka w społeczeństwie wiedzy: informacja, edukacja, profesjonalizm. Konferencja naukowa Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego : materiały konferencyjne*, red. T. Piestrzyński, J. Jerzyk-Wojtecka, Łódź 2015. ISBN 978-83-8088-191-4.

Line M. B., *Biblioteka przyszłości*, Forum Akademickie 2001, nr 11.

Politechnika Białostocka. Białostocki Uniwersytet Dziecięcy: Biblioteka źródłem wiedzy [online], [dostęp 22.05.2017]. Dostępny w: <http://pbbud.pb.edu.pl/artukul/2017/02/25/4-marca-2017-roku-kolejne-zajecia>.

Próchnicka M., *Człowiek i komputer: dialogowy model wyszukiwania informacji*, Kraków 2004. ISBN 83-233-1874-3.

Sewastianowicz L., *Szkolenie użytkowników informacji w Bibliotece Głównej Politechniki Białostockiej*, Bibliotekarz 1990, nr 1-2-3. ISSN 0208-4333.

Sidorczuk A., *Koncepcja szkolenia bibliotecznego online na przykładzie Biblioteki Politechniki Białostockiej*, W: *E-learning – nowe aspekty: materiały z II Ogólnopolskiej konferencji*, red B. Boryczka, Warszawa 14–15 września 2010 r., Warszawa 2011. ISBN 978-83-61464-64-8.

Sidorczuk A., Kierejczuk E., *Promocja i kształtowanie wizerunku biblioteki przez edukację dzieci w bibliotece naukowej*. Biblioteka i edukacja [online]. 2016, nr 10, [dostęp 22.05.2017]. Dostępny w: <http://www.bg.up.krakow.pl/newbie/index.php/bie/article/view/155>. ISSN 2299-565X.

Śląska Biblioteka Cyfrowa. Kształcenie użytkowników bibliotek szkół wyższych. Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy [online]. 2012, nr 1 (27), [dostęp 16.05.2017]. Dostępny w: <http://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/61385/edition/57694/content?&navref=M3M1azszazRwIDMwMW87MnRkdSBocDk7Zmt1IDUxZDM7NHJoayAxdHF2OzFxmHogMjF0MjsxeG42>. ISSN 1734-6576.

Żurowska A., *Szkolenia on-line w polskich bibliotekach*, Biuletyn EBIB [online]. 2009, nr 4 (104), [dostęp 22.05.2017]. Dostępny w: <http://www.ebib.pl/2009/104/a.php?linki>. ISSN: 1507-7187.

Elżbieta Kierejczuk
Anna Sidorczuk
Anna Gogiel-Kuźmicka

Edukacja biblioteczna użytkowników w Bibliotece Politechniki Białostockiej

Streszczenie. Współczesna biblioteka akademicka to miejsce, gdzie spotykają się użytkownicy będący na różnych etapach swojej drogi ku wiedzy. Z uwagi na ten fakt, edukacja biblioteczna pod względem formy i zakresu przekazywanych treści powinna być dostosowana do poziomu wiedzy i umiejętności odbiorców. Artykuł opisuje rozwój edukacji bibliotecznej w Bibliotece Politechniki Białostockiej w ciągu kilku dziesięcioleci, a także prezentuje aktualnie podejmowane działania edukacyjne bibliotekarzy realizowane wśród różnych grup użytkowników: studentów, dzieci (w ramach Podlaskiego Uniwersytetu Dziecięcego) oraz innych okazjonalnych odbiorców, w celu podniesienia ich kompetencji i kształcenia umiejętności informacyjnych.

Słowa kluczowe: kształcenie umiejętności informacyjnych, edukacja biblioteczna, Biblioteka Politechniki Białostockiej.

Elżbieta Kierejczuk
Anna Sidorczuk
Anna Gogiel-Kuźmicka

Library education of users of Library of Bialystok University of Technology

Abstract. The modern academic library is a place where users are at different stages of their path to knowledge. Library education is varied in terms of the form and scope of content delivered, tailored to the recipient. On the other hand, the main goal – to improve the competence and education of users' information skills, has always remained the same.

This article describes the educational activities of librarians of the Library of Bialystok University of Technology among different user groups: students, children of Podlaskie Children's University and other occasional recipients, in order to improve their skills and information literacy.

Keywords: education of information skills, library education, Library of Bialystok University of Technology.

Ельжбета Керейчук
Анна Сідорчук
Анна Гогель-Кузьміцька

Бібліотечне навчання користувачів у Бібліотеці Білостоцького технічного університету

Анотація. Наукова бібліотека – це осередок, де зустрічаються читачі, які перебувають на різних етапах інформаційної компетенції. Бібліотечне навчання, організоване у Бібліотеці Білостоцького технічного університету, полягає в індивідуальному підході з використанням форм, методів і змістового наповнення, орієнтованого на кожного користувача. Висвітлено види діяльності, скеровані до різних груп користувачів: студентів, дітей (у рамках Підляського дитячого університету) та інших користувачів з метою формування у них інформаційної компетенції та навичок. У статті представлено розвиток інтегрованого навчання в Бібліотеці Білостоцького технічного університету протягом десятиліть.

Ключові слова: формування інформаційних компетенцій, бібліотечне навчання, Бібліотека Білостоцького технічного університету.